

ВСТУП

Постать Паїсія Величковського належить до плеяди яскравих духовних діячів, якими була багата Україна періоду XVII-XVIII ст., і які мали значний вплив на розвиток духовної традиції народу. У цій плеяді Паїсію належить надзвичайно особливе місце. Будучи монахом, Величковський зумів гармонійно поєднати у своїй особистості духовно-аскетичний подвиг з науково-інтелектуальною діяльністю. Він не лише аскет, а й розсудливий духівник і письменник-перекладач. Його духовно-аскетична спадщина багатогранна: преподобний відроджує у своїй монашій спільноті давню практику творення Ісусової молитви та, притаманний східному монашеству, інститут старецтва. Аскетичні ідеї та думки доходять до нас з письмових праць старця, а це – листи з особистої переписки, монаший устав його спільноти, 45 аскетичних глав під назвою «Крины сельные или цветы прекрасные», апологія «Про умову молитву» та «Добротолюбіє».

Письмова спадщина Величковського та спогади його учнів допомагають нам глибше ознайомитись з особливостями духовності Паїсія. Очевидно, що дослідити всі аспекти духовності та особливості життєвого шляху цієї особистості у межах однієї дипломної роботи неможливо, тому, виходячи з особистого зацікавлення, нами обрано вчення Паїсія Величковського про Ісусову молитву, як тему даної дипломної роботи. Головним мотивом вибору цієї теми є зацікавлення у середовищі духовенства, монашества та певної частини вірних Української Греко-Католицької Церкви практикою Ісусової молитви. Крім того, у своєму творі про Ісусову молитву Паїсій цитує уривки творів Святих Отців, однак, значна частина думок та ідей належить самому Паїсію, а це дає можливість говорити про певне творче новаторство та ідейну самобутність Величковського.

Актуальність даної дипломної роботи полягає у тому, що вона є новацією у сучасній українській історичній та богословській науці, через те, що вже протягом багатьох років не опубліковано жодної наукової праці про старця Паїсія. Єдиною україномовною працею, де досліджено життєвий шлях та деякі аспекти вчення Величковського, є праця митрополита Іларіона (Івана) Огієнка під назвою «Старець Паїсій Величковський. Його життя, праця та наука», що була видана у Канаді в 1975 р. та перевидана у Києві в 2002 р., увійшовши до збірки «Українське монашество». В основному твір базується на монографії росіянина Сергія Четверікова і складається з двох частин: життєпису старця і його вчення про монашество, старецтво, Ісусову молитву та його літературно-перекладацьку діяльність. Позитивним є те, що у праці Огієнка об'єктивно представлено національне походження Паїсія Величковського та добре висвітлено історію заснування ним скиту пророка Іллі на Афоні. Нажаль, це єдина монографія про Величковського українською мовою. Із зарубіжної літератури про старця Паїсія переважають монографії і статті румунською та російською мовами, але є також праці і на інших європейських мовах.

Дана дипломна робота має у своїй основі переважно російськомовні джерела, де тема життя і вчення Паїсія Величковського досліджена набагато ширше і глибше, ніж це зроблено в Україні.

Щодо життєпису преподобного, то об'єктом дослідження даної дипломної роботи у цій ділянці є «Житіє молдавського старця Паїсія Величковського» (перекладене зі слов'янської на російську мову архим. Агапітом), яке було видане Свято-Троїцькою Сергієвою Лаврою у 1906 році, а джерельною базою для дослідження вчення старця про Ісусову молитву – його апологія «Об умной или внутренней молитве» Афонського Російського Пантелеймонового монастиря, яка була видана у Москві в 1902 році. Найкращою російськомовною працею про П. Величковського є монографія Сергія Четверікова «Молдавский старец Паисий Величковский. Его жизнь, учение и влияние на православное монашество», що була опублікована в Парижі у 1926 році. Вона складається з п'яти частин, у яких автор детально досліджує та аналізує життя, діяльність і вчення старця Паїсія. Хоча вкінці монографії поміщено список джерел та використаної літератури, однак, найбільшим недоліком праці – відсутність наукового апарату, та попри все, монографія Сергія Четверікова залишається найґрунтовнішим російськомовним дослідженням про старця Паїсія Величковського.

Вплив Паїсія Величковського на Румунську Церкву добре висвітлено у праці Василя Савчука «Св. Паисий Величковский и возрождение исихастской традиции в Румынской Церкви в XIX-XX веках». Дана праця – це велика наукова стаття, у якій автор переглядає аскетичні ідеї старця Василя Поляноменопульського, а також представлено біографію старця Паїсія, його літературно-перекладацьку діяльність і вчення про монашество та Ісусову молитву. Перевага праці Савчука у тому, що значна частина статті присвячена описові впливу ідей Величковського на монастирі Молдови і Румунії. Ще слід зазначити, що дослідженням духовности старця Паїсія займались: Л. Поляков «Схиархимандрит Паисий Величковский» і «Старец Паисий Величковский, как учитель аскетики»; И. Читтерио «Учение Преподобного Паисия Величковского по письменным свидетельствам»; И. Алфеев «Священная Тайна Церкви. Введение в историю и проблематику имяславских споров»; И. Хибарин «Литературно-переводческая деятельность старца Паисия (Величковского)»; И. Кологривов «Паисий Величковский и начало духовного обновления»; И. Павлов «Старец Паисий Величковский и его духовное и литературное наследие»; Ю. Мицик «Десять святых Киево-Могилянської Академії» та інші. Це основні наукові праці, які будуть використані у процесі написання даної дипломної роботи.

У першому розділі роботи ми подаємо життєвий шлях Паїсія Величковського у основних датах і фактах: дитячі роки, період навчання у Києво-Могилянській Академії, підготовка до монашества, життя у Молдавії, на Афоні та у Румунії. Проведення аналізу літературно-перекладацької діяльності старця.

У другому розділі розглянемо твір Паїсія про Ісусову молитву, причини, якими користувався автор. Тут змальовано відношення Величковського до Святого Письма, творів св. Отців, до самої практики Ісусової молитви.

Мета дипломної роботи – поглянути з історичної перспективи на життя та діяльність особи Паїсія Величковського, осмислити особливості життєвого шляху преподобного. З богословської перспективи – розглядатимемо його твір про Ісусову молитву.

Намагатимемось зрозуміти, що спонукало автора написати даний трактат, осмислити основні причини і мотиви його написання, а також передати основні ідеї вчення

преподобного.

ВИСНОВКИ

Дослідивши головні напрямки життя та діяльності Преподобного Паїсія Величковського і його вчення про Ісусову молитву, зупинимось на головних підсумкових моментах цієї особи.

Слід зауважити те, що протягом цілого свого життя старець Паїсій як у географічному, так і в духовному сенсі перебував у постійному духовному пошуку. Спочатку він прагне залишити світ і стати монахом, пізніше скитається, шукаючи доброго духовного керівництва та досконаліших форм монашого життя. Але багаторічні пошуки, на перший погляд, не увінчалися успіхом, бо він не знайшов для себе ні доброго духовного провідника, а ні не зустрів, живучи у монастирях України, Молдавії та Афону, високої досконалості монашого життя.

Однак геніальність Паїсія як людини і святого полягає у тому, що Величковський усвідомлював: він – людина, плани і мрії якої постійно змінюються під дією Божого промислу. Бажаючи віддатись у послух старцеві – сам стає духівником; уникаючи священства – сам стає священиком; обіцяючи в молодості не вступати до великих і багатих монастирів – згуртовує довкола себе близько тисячі монахів. Якщо б Величковський з самого початку свого монашого життя зустрів доброго духовного керівника та високодуховних подвижників, то ми, мабуть, і не знали б Паїсія таким, яким знаємо його сьогодні.

Ці та інші факти показують, що в процесі особистого духовного пошуку Паїсій Величковський здобуває різносторонній досвід монашого життя, який під дією Божого промислу виявляється для широкого загалу монашества.

Особлива заслуга Преподобного перед східно-християнським монашеством є у тому, що він розпочав відновлення ідеалів монашої духовности у монастирях Румунії, Молдавії та Російської імперії, відновлюючи, властивої східному монашеству, інституції старецтва та відроджуючи практику ділання Ісусової молитви. Його велике зацікавлення творами Святих Отців, перекладанням цих творів, можливість читати їх спричинило повернення до монастирів сприйняття монашества, як захоплюючого ідеалу.

Вчення Величковського про Ісусову молитву своїм корінням сягає як Святого Письма, так і глибин богословської думки Святих Отців. Новаторство Паїсія проявляється в тому, що він виводить практикування умової молитви з пустині і вводить цю молитву у спільноту. Паїсій виступає у своєму творі як ревний захисник умової молитви і намагається донести до своїх сучасників те, що Ісусова молитва є практикою, властива східному монашеству. Саме тому монах, який не творить Ісусової молитви, нічим не відрізняється від мирянина, а тільки одягом.

Особливістю поглядів Паїсія стосовно Ісусової молитви є те, що він не схвалював поширення практики умової молитви серед мирян. Старець чітко розрізняв покликання мирян від покликання монахів, тому всі духовні поради, що містяться у творах Величковського, стосуються виключно монашества.

Щодо практичних сторін творення Ісусової молитви, то Паїсій не надає переваги якомусь одному психосоматичному методу, чи якійсь одній із формул Ісусової молитви. Тут він вважає, повинен проявитись індивідуальний вибір подвижника.

Коротко дослідивши життя та діяльність Паїсія Величковського і його вчення про Ісусову

молитву, важливо є підкреслити необхідність подальших досліджень особи і богослов'я подвижника.

У минулому більшість дослідників особи старця зосереджували свою увагу на його вченні про монашество, старецтво та ісихазм, однак нами виявлено, що мало досліджено, або зовсім не досліджено теми: Паїсій як священник-перекладач, Паїсій і Святе Письмо, Паїсій і мова його творів тощо.

Ще слід звернутись до рукописів Величковського і критично їх дослідити, адже відомо, що як російським, так і румунським дослідникам «не цікаво» досліджувати українське походження Паїсія Величковського. Також важливим етапом у дослідженні особистості Паїсія і його творчості могли б стати переклади творів і листів Величковського українською мовою та видання повного збірника його праць.

В наш час, коли Православна і Католицька частини Київської Церкви намагаються глибше пізнати власну богословсько-історичну ідентичність, актуальним є проведення як істориками, так і богословами цілого ряду наукових досліджень стосовно життя та діяльності великих мужів української Церкви, до яких можна справедливо зарахувати і старця Паїсія. Це допоможе ознайомити українське суспільство із цікавою духовною спадщиною великого подвижника-українця XVIII ст. – Преподобного Паїсія Величковського.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Життя і діяльність Паїсія Величковського	
1.1. Дитячі роки Петра і навчання в Києво-Могелянській Академії.....	7
1.2. Монаше життя Паїсія.....	13
1.3. Літературно-перекладацька діяльність Паїсія Величковського.....	21
Розділ 2. Умова Ісусова молитва у Паїсія	
2.1. Святе Письмо – основа умової молитви.....	30
2.2. Святі Отці – практики Ісусової молитви.....	39
2.3. Практичні настанови для практикування умової молитви.....	46
Висновки.....	55
Список використаних джерел та літератури.....	58